

De toren van Nunspeet.

Torens zijn van oudsher in ons land van belang geweest als verdedigingstorens bij muren, wachttorens, voortorens e.d. De reizigers zullen torens vaak als oriëntatiepunten hebben gebruikt.

Kerken hadden aanvankelijk geen torens, maar later gingen ook deze meedoen met de torenbouw, misschien minder om macht, dan om vroomheid uit te drukken. Bij de bouw van de Dom in Utrecht sullen bij de bisschop beide overwegingen een rol gespeeld hebben, in heel het bisdom moest de Dom te zien zijn. Het omhoog reiken van de architectuur van de kerken in de gotische bouwstijl, wellicht als vingerwijzing naar de hemel, kon ook prachtig gerealiseerd worden in een toren.

Wij vinden het nu nog vreemd, als er een kerk zonder toren wordt gebouwd, terwijl een toren eigenlijk niet noodzakelijk geworden is. Voor de bewoners een dorp of een stad lag dat vroeger anders. Een toren gaf betekenis aan de plaats waarin je woonde, de welvaart van de bewoners kon je eraan afmeten.

Een toren had een uurwerk en klokken. Het luiden van de klokken bepaalde de dagindeling van de mensen. Bij rampen, brand en overstroming vertelden de klokken, dat er iets bijzonders aan de hand was.

Zo heeft ook de Nunspeetse toren in het dorpsleven vroeger een belangrijke rol gespeeld. De mensen waren gehecht aan de toren, die generaties lang het gezicht van het dorp bepaalde. Het was zelfs zo, dat na de beruchte brand van 1855, toen het gemeente bestuur de toren wilde afbreken, de bevolking ertegen bezwaar maakte; de toren moest blijven, de toren is gebleven.

Waarschijnlijk is de toren het oudste bouwwerk in ons dorp. Alleen al aan de stenen, grote, handgevormde bakstenen, kloostermoppen worden ze genoemd, is te zien dat de toren er al eeuwen staat. Omstreeks 1200 ging men in ons land de kunst van het stenen bakken beheersen met behulp van klei uit de omgeving.

De eerste stenen kerk in Nunspeet werd gebouwd rond 1200. De toren verrees waarschijnlijk in de 16e eeuw.

Er zijn heel wat stenen gebruikt; de muren zijn bij de grond 1,30 meter dik, en ter hoogte van de nok van de kerk 0,80 m.

De regenboogopeningen in de muren zijn laag en in verhouding breed, kenmerkend voor de romaanse bouwstijl. De doorgang onder de toren was van noord (Wheemdezijde) naar zuid (Dorpsstraatzijde). Aan de noordkant is dit nog te zien. Rondom 1540 heeft men de kerk en de toren willen uitbreiden en verfraaien. Op de eerste drie geledingen van de toren is een vierde gebouwd in de gotische bouwstijl. Hierin waren spitsboogopeningen. Op dit geheel werd een ranke spits aangebracht, waardoor de hoogte van de toren ongeveer 40 m. is geweest.

Toen dan ook op 6 juni 1855 door een vonk uit de keuken van "de Roskam" een rieten kap vlamvatte en in een paar uur tijd de Dorpsstraat met kerk en toren in een smeuulende ruïne veranderde, was dit een zware slag voor de Nunspeetse bevolking.

Brand was een groot gevaar voor dorpen en steden. Dit blijkt wel uit het "reglement of Ordonnantie bij het ontstaan van Brand in het Schoutambt Ermelo." van 1818. Nunspeet behoorde tot dit schoutambt. Er werd o.a. het volgende in bepaald;

"Wanneer er in Huis, Schuur, Berg of Stal bij nacht Brand mogt ontstaan zal de bewoner of bruiker dadelijk zijne Buren opkloppen en overluid op de weg Brand roepen op eenen boete van zes guldens" en;

Wanneer er in een dorp Brand mogt ontstaan, zullen alle Inwoners gehouden zijn eene lantaarn met licht voor de deur te hangen, of brandende kaarsen of lampen voor de vensters te zetten op de boete van een halven gulden".

Na de brand werden de huizen herbouwd, rieten kappen werden in het centrum verboden en men maakte plannen voor een nieuwe kerk en toren. Het gemeentelijk archief bevat uitsluitend materiaal van na 1855. Het bevat vooral offertes, brieven, rekeningen, aanmaningen, e.d. die de Gemeente verstuurd of ontvangen heeft over de torenbouw. Tijdens de brand was de toren onderverzekerd en de nieuwe

toren mocht dus niet te duur zijn. Ten behoeve van de torenbouw werden zelfs aandelen uitgegeven (f.4.000,- à 3 % rente) die door de bewoners van Nunspeet gekocht konden worden. Toen aan de toren begonnen werd, brak men deze eerst af tot 17½ el hoogte en hierboven werd een achtkant met omloop gemetseld. Een houten spits bekroond het geheel, waardoor de toren een hoogte heeft gekregen van 34 m.

In de toren is door de brand het romaanse gewelf verloren gegaan, de aanzet ervan is nog te zien, en er is een houten zoldering aangebracht. In deze ruimte op de begane grond is een nis, de vroegere nooduitgang, die als cachot, gevangenis dienst heeft gedaan.

Vanzelfsprekend werd boven in de toren een uurwerk aangebracht en luidklokken. Het uurwerk kostte f.1,450,-. Uit een brief van 15-12-1858 van de heer Nijholt, die samen met schoolmeester Drost het uurwerk inspekteerde, blijkt dat er nogal wat kritiek op het uurwerk was.

"Aan De Weled. Achtbare Heere Burgemeester, Alhier. WelEdele, Achtbare Heer Burgemeester en verdere Heeren Leden van den Raadt.

WelEd Heer, op UEd. beleefdelyke uitnodiging, heb ik onder bijzijn van den onderwijzer Drost, het torenuurwerk bezigtigd, En daaraan vele bezwaren, verkeerde stelling, en vernieuwing die hetzelfde moest ondergaan opgemerkt, zoo dat er veel aan te doen valt, het in goede en deugzame orde te brengen, zoo UEd. mogelijk bekend zal zijn wanneer het werk verplaats werd op dat de stang naar boven, de regte rigting krijgt, dat door de rigting van de toren moeilijk is, vervolgens nieuwe Raadjes voor het wissel werk die te dun en uitgesleten zijn, de windvleugel vernieuwen als ook

De klokken zijn in de oorlog door de Duitsers gestolen en omgesmolten tot wapens. Omdat de verdwenen klokken als een groot gemis ervaren werden heeft de Nunspeetse bevolking de gemeente in 1948 3 nieuwe klokken aangeboden. Deze worden behalve voor de tijdsaanduiding nog

gebruikt bij begrafenissen, op feestdagen en om de gelovigen ter kerke te roepen. Als de familie het op prijs stelt wordt op de dag van overlijden om 11.30 uur geluid, tijdens de begrafenis is dan de grootste en de middelste klok te horen.

Zoals al gebleken is, is de gemeente eigenaar en zorgt dan ook voor het onderhoud van de toren. Als de toren in zijn huidige staat bewaard kan blijven zal deze hopelijk nog vele jaren het silhpuet van ons dorpscentrum bepalen.

Literatuur; "Kerkgeschiedenis van Nunspeet" en "Onder de clockenslach van Nunspeet" beide door H.van Heerde.

Eric de Graaf.

Bijeenkomst werkgroep Archeologie.

Op dinsdag 22 september wordt de eerste bijeenkomst van de werkgroep Archeologie gehouden.

De heer Bonhof ontvouwt dan zijn plannen voor het organiseren van een cursus "Archeologie" in AWNverband.

Plaats "De Roskam", Dorpsstraat 5, Nunspeet, aanvang 20.00 uur.

RECTIFICATIE.

Er is een fout geslopen in de nummering van de laatste Mothoek; er stond (bovenaan pagina 18) jaargang 3 nummer 7, terwijl dit moet zijn; jaargang 3 nummer 8.

Overigens begint met dit eerste nummen van het nieuwe seizoen de volgende jaargang. De codering van dit blad is dus; jaargang 4 nummer 1.

De bedoeling is om voortaan elk seizoen 10 nummers uit te brengen.

Als iemand meer op de schoep leunde, dan dat hij spitte, werd er gezegd;
dat verslit (verslijft) de schoppe nit, met de krukke.